

Starptautisks redzējums

veicina apzināšanos

Dr. VITA ROGA,
Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes docente
Sociālo darbinieku biedrība

Pateicoties Sadraudzības padomei C.I.F. (*The Council of International Fellowships*), man bija iespēja pieteikties uz pieredzes apmaiņas programmu Izraēlā un mēnesi iepazīties ar sociālā darba sistēmu šajā valstī.

Īstas darba dienas, tikai bez ierastās savas zemes rutīnas

Padome ir privāta, brīvprātīga, bezpeļņas, politiski un reliģiski neatkarīga organizācija, ko nodibinājis Henrijs Oendorfs 1960. gadā Hamburgā. Programma aptver Indiju, ASV, Eiropas valstis, tajā skaitā Latviju un Igauniju. Līdz ar pieredzes apmaiņu starp sociālajiem darbiniekiem, sociālajiem pedagogiem, izglītības darbiniekiem, psihologiem organizācijas galvenais mērķis ir veicināt starptautisku sapratni par mieru un sadraudzību pasaulē.

Pieteicos programmā jau 2009. gadā un izvēlējos Izraēlu, jo šī valsts sociālā darba jomā man bija noslēpums – kas tur īsti notiek? Televīzijā redzētais un dzirdētais vienmēr lika domāt par problēmu loku un sociālā darba specifiku, kā arī par grūtībām sociālajā darbā, ar kurām Latvijā nav jāsastopas. Kad atlasē tiku apstiprināta, mani gaidīja vēl viens pārsteigums - programmas kolēģis bija no Indijas! Līdz ar to vienlaikus pavērās iespēja nedaudz iepazīt arī Indijas sociālo darbu.

Programma norisinājās dažādās Izraēlas daļās – sākotnēji Jeruzalemē, Telavivā, Haifā (nedaudz Nācuretē) valsts ziemeļos un Beršibā dienvidos. Līdzās profesionālai izziņai pavērās unikāla iespēja iepazīt sadzīvi, dzīvojot četrās ģimenēs, kuru dzīves stils bija atšķirīgs citai no citas dažādu faktoru dēļ. Tas bija grūti, bet ļoti interesanti!

Mans uztraukums par nezināmo saasinājās Prāgas lidostā, kur nācās gaidīt savu reisu deviņas (!) stundas!

Secināju – jā, gaidīšana ir īsta katastrofa, jo uztvere tad atsakās saskatīt Laika Veča labās īpašības – nepārtrauktību, ritējumu, neatkārtojamību... It kā pusceļš, bet varbūt sākums... Un kāda ir šī Apsolītā zeme? Un kādai man būt?..

Pārmaiņas klimatā (uzreiz +25 grādi, kad Latviju atstāju -2 grādu aukstumā), valoda, kas atgādināja nedaudz „svelpjošu un klepojošu lokomotīvi”, neviena vārda, kas kaut nedaudz līdzinātos latviešu, angļu vai krievu valodas vārdiem. Vēl straujais ikdienas ritms ielās, milzīgajās maģistrālēs, pārbraucot no vienas sociālas institūcijas uz otru. Kā pēdējais piliens neierastajā vidē – nemitīgie drošības pasākumi. Līdz ar to varu teikt, ka katra diena bija kā īsta darba diena, taču bez ierastās savas zemes rutīnas.

Dzīves krīzes studiju programmā un prakse tikai ar sertificētāju atļauju

Tika piedāvāts visai saspringts programmas saturs. Īpaši grūts bija sākuma posms – pirmā nedēļa Jeruzalemē, kas pati par sevi ir ainavisku, cilvēcisku pretstatu pilna! Pat viena diena spēja izvērsties kā piedzīvojums nedēļas garumā. Dienā nācās apmeklēt divas līdz trīs institūcijas, bet vakaros bija plānotas neformālas tikšanās vai kultūras pasākumi, lai mūs iepazīstinātu ar valsts kultūras dzīvi, tradīcijām, paražām, ticības un garīgās dzīves dažādībām.

Tā kā bija laiks pēc Liendienām, tad programmā tika ievadīta ar Maimuna svētkiem lielā Marokas eb-

reju ģimenē. Tad sekoja Izraēlas tautai īpaši nozīmīgi pasākumi – Holokausta atceres diena un Neatkarības diena. Holokausta piemiņas pasākums notiek Jadvadšēmā (*Yad Vashem*), kas ir milzīgs brīvdabas muzejs ar īpašiem arhitektoniskiem elementiem. Īpaši atmiņā palikusi Mākslas galerija ar ebreju izcelsmes gleznotāja no Vācijas Fēliksa Nusbauma (*Felix Nussbaum*) gleznām – traģiskām, spēcīgām, īpaši melnbalto krāsu salikums gleznā „Sinagoga”.

Programmā tika iekļauts viss, ko biju ierakstījis savā pieteikuma anketā – gan darbs ar ģimenēm, gan geriatrijas jautājumi, gan darbs ar personām ar speciālām vajadzībām dažādos vecumposmos, gan atkarības problēmu risinājumi. Vienkārši sakot, – aptvērām sociālās labklājības sistēmu „no augšas līdz apakšai”.

Kam bija lielākas iespējas iegūt jaunu pieredzi – man kā Latvijas Universitātes sociālā darba pasniedzējai vai – kā praktiķei? Dodoties turp, gatavojos tikai profesionālai darbībai. Bija izveidojies maziņš stereotips, ka izraēlieši ir tādi samērā noslēgti cilvēki, iegrimuši savās valsts problēmās un tāpēc tā īsti nebiju gatava cilvēciskā faktora analīzei. Bet tieši cilvēciskais faktors bija milzīgs – atvērtība, ieinteresētība un patiesas rūpes, lai mēs ar indiešu kolēģi justos labi un iespējami daudz uzzinātu. Tas mani vēl vairāk mudināja jautāt par daudzām lietām tieši sociālā darba praksē. Bet arī tikšanās Telavivas Universitātē ar maģistrantūras programmas direktori Rivku Savaiju (*Bob Shapell School of Social Work*) bija visai interesanta, un pārsteidza plašais studentu skaits, kas studē sociālo darbu (aptuveni 1500). Nebiju gaidījusi, ka sociālais darbs Izraēlā ir tik populārs. Tagad atvērtā jauna maģistra studiju programma – stresa, krīzes traumas pārvarēšana. Programmā ietverti tādi studiju kursi kā Dzīves krīzes – imigrācija, šķiršanās, vardarbība ģimenē; Dabas katastrofas; Politiskā vardarbība u.c.

Protams, stabila ir bakalaura programma sociālajā darbā - no 1969. gada, maģistrantūra sāka darboties 1978. gadā, bet pirmie doktoranti tika uzņemti 1986. gadā. No 1976. gada pastāv Tālākizglītības vienība (mums tā būtu nodaļa), kas paredzēta sociālajiem darbiniekiem un citiem palīdzošo profesiju pārstāvjiem. Kā galvenais uzsvārs un prasība bakalaura studiju programmā ir teorijā balstīta prakse, proti, teorijas un prakses integrācija. Studenti iet praksē paralēli teorētisko studiju kursu apgūšanai, un tas ir vienīgais izņēmums, kad persona bez Sociālo darbinieku apvienības izsniegta sertifikāta var atrasties prakses vietā ar klientiem. Gribu teikt, ka Sociālā darba likums šajā valstī aizliedz strādāt šo darbu, pamatojoties tikai uz diplomu par iegūtu izglītību. Sertificēšana ir obligāts priekšnosacījums. Sociālā darba skolai ir laba sadarbība ar daudzām pasaules valstīm, tajā skaitā Jaunzēlandi, Austrāliju, Ķīnu, gan studentu un pasniedzēju apmaiņā, gan pētījumu veikšanā.

Šī arī bija vienīgā akadēmiskās pieredzes gūšana, kas speciāli man bija organizēta. Taču es nevarētu teikt, ka, apmeklējot prakses institūcijas, ieguvu mazāk kā pasniedzēja. Jautājums – kā tiek uztverts redzētais un dzirdētais. Tālkais jau manā ziņā – kā es to izmantošu, jo iespējas jau ir vienmēr. Bet kā praktiķei inovatīvu ideju daudz un galvenā atziņa – sociālajā darbā pats svarīgākais ir attieksmes jautājums pret klientu. Izraēlas sociālais darbs ir balstīts cilvēku vajadzībās un par to es pārliecinājos ikvienā institūcijā un diskusijās ar kolēģiem.

Sociālais darbs balstīts cilvēku vajadzībās

Sociālās drošības sistēma ir stabila, neraugoties uz daudzējādām problēmām, kas raksturīgas šai valstij – milzīgais imigrantu skaits, kas atgriežas savā zemē (šos cilvēkus gan nesauc par imigrantiem, jo viņi atgriežas tur, kur viņiem ir jābūt). Kā viņi tulko angliiski – „*climb-up*” jeb kāpt uz augšu, kas nozīmē pacelties augstāk, lai atrastos tur, kur viņi ir piederīgi.

Vēl būtiskas problēmas, kas saasinājušās pēdējos piecpadsmit gados – alkoholisms, vardarbība ģimenē, liels trūcīgo skaits, īpaši ģimenes, kas ir ekstrēmi ticīgas un kurās ir ļoti daudz bērnu (12-14). Līdzīgi kā citās valstīs, daudz tiek domāts par atbalstu veciem cilvēkiem un personām ar garīgās attīstības traucējumiem vai psihiskām saslimšanām. Ir uzsākts arī sociālais darbs ar militāro apmācību beigušiem jauniešiem un jauniešiem. Bijām Drūzu karavīru nometnē, kur tika atlasīti pretendenti uz atbalsta un izglītojošām grupām, kas veicina izdienējošo personu veiksmīgu iekļaušanos ikdienas dzīvē, īpaši uzsverot izglītības un nodarbinātības jautājumus. Šādā veidā valsts domā par karavīriem, kas ir „atgājuši” no aktuāliem jautājumiem ikdienas dzīvē, sastopas ar grūtībām lemt par savu tālāko dzīvi – vai iet studēt, vai strādāt, jo tad rodas jautājums – kur un kā to darīt?

Īpaši mani fascinēja atbalsta terapeitiskā grupa varmākām. Tā ir grupa, kuras darbības ilgums 3 gadi (viena programma). Klienti tur parasti nonāk caur tiesu sistēmu, bet ir arī tādi, kas paši atzīst savu vardarbību kā problēmu un griežas pēc palīdzības.

Pakalpojumu vidū arī atbalsts ārkārtas situācijās frontes līniju tuvumā

Sociālā darba pakalpojumu klāsts ir plašs un tā fokuss ir specializācijas sociālajā darbā. Ja kopumā apraksta sociālā darba jomas, tad vislabāk to var raksturot ar Izraēlas Valsts Sociālo lietu un pakalpojumu ministrijas Starptautisko attiecību departamenta darbības struktūru. Ministra vadībā darbojas ģenerālais direktors, kura pakļautībā ir 6 divīzijas jeb nodaļas – Pētījumu, apmācības un plānošanas nodaļa; Speciālo uzdevumu nodaļa (starptautiskās attiecības un starptautiskie pakalpojumi, NVO, Sabiedriskās institūcijas, padomdošanas biroji pilsoņiem, apelācijas komitejas, sociālo pakalpojumu koordinācijas ar Palestīnas pilnvarotajiem u.c.); Personu ar attīstības traucējumiem pakalpojumu nodaļa; Rehabilitācijas pakalpojumu nodaļa; Jaunatnes attīstības un korekcionālie pakalpojumi (pakalpojumi meitenēm, atkarīgo ārstēšana, jauniešu probācija, pieaugušo probācija, jauniešu aizsardzība, pakalpojumi personām ar autismu); individuālie un sociālie pakalpojumi (veciem cilvēkiem, individuālās terapijas, ceļa negadījumu upuriem, bērniem un sievietēm patversmēs, kopienas darbs, adopcijas pakalpojumi u.c.).

Paralēli ministrijai darbojas Nacionālā apdrošināšanas institūta nodaļa un Cietumu rehabilitācijas pilnvaroto nodaļa. Pašlaik bezdarbs ir sasniedzis aptuveni 8,9% un no bezdarbniekiem sociālos pakalpojumus izmanto aptuveni 19% personu. Ministrija ir nosaukusi vairākas prioritātes sociālo pakalpojumu jomā, piemēram, attīstīt

papildresursus ģimenēm un bērniem bīstamās un riska situācijās, attīstīt kopienas pakalpojumus un ilgtermiņa pakalpojumus veciem cilvēkiem, dažādu preventīvo programmu izstrādi vardarbības samazināšanai starp jauniem cilvēkiem, apgādāt jaunus imigrantus ar sociāliem pakalpojumiem, stiprināt frontes līnijas ziemeļos un dienvidos, gatavojot sociālo pakalpojumu pieejamību un atbalstu ārkārtas situācijās. Tie ir tikai daži svarīgākie uzdevumi, kurus paredzēts realizēt 2009/2010. gadā, bet kopumā uzdevumi ietver visus trīs sociālā darba prakses līmeņus. Kā redzams, materiālie pabalsti tiek nodalīti kā atsevišķs atzars, kas ir pats par sevi saprotams, lai cilvēks spētu funkcionēt. **Pabalstu piešķiršana neietilpst psihosociālā darba rāmī.**

Sociālā darba pakalpojumus nodrošina valsts, municipalitātes, privātas organizācijas ciešā sadarbībā. Ja runājam par finansējumu, tad 75% nodrošina valsts, 25% municipalitātes un 5% nāk no sponsoriem un ziedotājiem. Tā, piemēram, Haifas veco ļaužu nams (ap 2000 klientu) ir kā privāta institūcija, bet to nodrošina tieši pēc šādas shēmas, saprotot, ka tas tiek darīts valsts iedzīvotāju labā.

Daži vārdi par sociālā darba filozofiju. Varbūt tas ir arī valsts un tajā dzīvojošo cilvēku kopattieksmes jautājums – darbs, kas balstīts cilvēku vajadzībās, ir pats galvenais. Dzīvojot nemītīgā trauksmes situācijā, tiek novērtēta katra mierīgi nodzīvota diena. Mani jauniegūtie kolēģi un draugi man atvadoties teica tādu vēlējumu: „Atceries, kas tu esi. Atceries, ka katrai dienai ir jāsniedz gandarījums tev. Tad tu to sniegsi arī citiem. Tāpēc katra diena jādzīvo kā vienīgā un jāmīl pašai sevi un jāciena tas, ko tu dari”. Ar līdzīgu uzrakstu man uzdāvināja seno laiku glezniņu (tiesa gan, uzraksts ir vairāk personisks), kas, esot jau šeit Latvijā, man ļoti daudz nozīmē.

Profesijai - statusu, kas tai jau sen pienākas!

Sociālais darbs kā profesija ir attīstījies no 1948. gada, tātad līdz ar Izraēlas Neatkarības deklarācijas pasludināšanu. Bet tikai 1996. gadā tika apstiprināts Sociālā darba likums, kas reglamentē profesiju, kurā ietverts viss par sociālo darbu - par amatiem, prasības sociālajiem darbiniekiem utt. Sociālo darbinieku apvienība visu laiku cīnās par labākām sociālā darba pozīcijām valstī, jo uzskata, ka tas tiek nepietiekami novērtēts. Savukārt Sociālo darbinieku komiteja uzrauga visus profesionalitātes līmeņus. Likumdošana ir sakārtota. Arī atbalsts sociālajiem darbiniekiem ir nodrošināts ar supervīzijām un individuālām terapijām. Rezultātā sociālo darbinieku profesionālās darbības stāžs ir ilgs – pārsvarā satiku kolēģus, kas strādā desmit un vairāk gadus un pakāpeniski padziļina savu specializāciju. Tiek izmantotas psihoterapeitu konsultācijas, taču tas notiek ļoti individuāli un to paredz sociālo darbinieku iemaksas no sociālās apdrošināšanas naudām.

Manuprāt, Latvijai vēl diezgan ilgs ceļš ejams, lai sakārtotu likumdošanu un normatīvo aktu bāzi, kas tiek izmantota darbā ar klientiem. Jāstiprina arī sociālā darba pozīcijas un jādomā par sociālo darbinieku kā ļoti vajadzīgas profesijas pārstāvi. Manuprāt, īpaši attīstāma ir sociālā darbinieka specializēšanās darbam ar kopienas.

Ķekus kopienas iedzīvotāju vajadzībās balstītu sociālo pakalpojumu attīstībai. Pats galvenais – Sociālā darba likuma izstrāde un sertificēšanas ieviešana būtu absolūti nepieciešams solis, lai profesijai arī Latvijā piešķirtu to statusu, kas tai jau sen pienākas.

Ja kaut vai virspusēji salīdzina metodes, ar kurām strādā pie mums un Izraēlā, tad es nevaru teikt, ka mēs kaut kādā ziņā būtu sliktāki vai neprasmīgāki. Viņi, piemēram, neko nezināja par smilšu spēļu terapijas istabām kā metodi, savukārt viņiem ir masāžas terapija klientiem un plaši tiek izmantota dzīvnieku terapija. Tie ir jautājumi, kas jāpēta dziļāk un ilgstošāk.

Sapratu, ka daru cilvēkiem vajadzīgu darbu

Dzīve Izraēlā ir tik dinamiska, skaļa un kontrastu pilna, ka dažreiz pārņēma sirreālā sajūta. Kā sociālais darbinieks sajutos tikai institūcijās, kur noritēja darbs ar klientiem. Man īpaši simpatizēja dažādās veco ļaužu uzturēšanās mītnes, jo tur varēju runāt arī krieviski un pakavēt laiku iemītniekiem. Viņi visur bija atsaucīgi, smaidīgi un labprāt dalījās savas ikdienišķās dzīves sīkumos, bet viņiem ļoti svarīgos – kādam glezna pie sienas no jaunības laika, citam kāda īpaša mazdēla dāvana no pēdējā apmeklējuma, dažs savukārt neapmierināts, ka deju nodarbība bijusi par īsu. Kas nu kuram uz sirds!

Tūrista acs man nav īpaši trenēta un tam varbūt arī laika tā īsti nepietika. Bet izjūtas bija spēcīgas, nu kaut vai ejot pa Vecās Jeruzālemes tirgu vai Vecās Džafas klusajām ieliņām ar mākslinieku darbnīcām un pēc tam izstaigājot Jēzus Kristus Moku ceļu. Mūsdienīgais mijas ar senatnīgo, skaļums un troksnis šķiet nevieta, jo gribas iegrimt pārdomās. Un tad piepeši atskārsme – tā ir svētākā vieta un šie ir akmeņi, kam varbūt pieskāries Jēzus, un es šeit stāvu! Vai arī gulēt Nāves jūras ūdenī un neslikt – pārņēma tāda kosmiska sajūta ...

Jā, šīs pieredzes programmas laikā esmu guvusi atklāsmes ne tikai kā mācītspēks vai sociālais darbinieks. Ļoti daudz guvu sev personīgi. Domāju par savu vietu, laiku un to, ko daru. Sapratu, ka daru cilvēkiem vajadzīgu darbu, lai cik tas dažreiz būtu nepateicīgs. Atradu atbildi uz jautājumu par dažādām zīmēm cilvēka dzīvē. Vai mēs tās ievērojam? Vai protam saskatīt? Skaidri sapratu, ka tās ir jāprot lasīt, tās nevar ignorēt. Tagad ir divējāda sajūta - vispirms apziņa, ka es daru, ko vēlos un apzinos arī savas personiskās pieredzes nozīmi, bet no otras puses – mazuma sajūta un apzināšanās: cik maz gan cilvēkam var iemācīt, bet cik daudz jāmācās pašam.

Esmu ārkārtīgi pateicīga visiem tiem jaukajiem cilvēkiem, kas ikdienu centās padarīt ne tik nogurdinošu, kas veltīja savu brīvo laiku, lai arī mēs, ārzemnieki, sajostos kā mājās. Nu kaut vai tas, ka organizācijas vadītāja, zinot manu aizraušanos ar zirgiem, noorganizēja izjādi ar zirgiem fermā netālu no Telavivas kādā sestdienas pēcpusdienā! Patiesi lieliska dāvana man, bet cik ļoti pārējie kolēģi priecājās par mani, redzot kā es par to priecājos!

Katra jauna pieredze kaut kādā veidā „nosēžas” iekšēji. Tā ir „jāsāliek pa plauktiņiem”. Pagaidām zinu, ka esmu kļuvusi par, teiksim, centimetru bagātāka garīgi, un tas man šķiet pats svarīgākais. □